

Mateusz Gromulski

Uniwersytet Warszawski
m.gromulski@student.uw.edu.pl
ORCID: 0009-0009-6899-536X

DOI: 10.33896/PorJ.2024.6.8

REPOZYTORIUM LABORATORIUM EFEKTYWNEJ KOMUNIKACJI – POLSKA LITERATURA PROSTOJĘZYZNA

Już ponad sto lat temu Roman Ingarden zauważył, że „niejasność jest wadą, i to wadą mszczącą się najbardziej na samym autorze” (Ingarden 1920: 48). Od tego momentu na polu upraszczania języka i komunikacji wiele się zmieniło. Prosty język zaczął być zauważany jako istotny element skutecznych relacji komunikacyjnych. Stał się także przedmiotem badań naukowych. Polska literatura prostojęzyczna obejmuje wiele obszarów – od praktycznych wskazówek dotyczących tworzenia tekstu po rozważania teoretyczne nad granicami samego upraszczania.

Literatura ta, choć bogata, nie jest jednak ani skatalogowana, ani uporządkowana, ani tym bardziej zebrana w jednym miejscu. Celem tekstu jest prezentacja repozytorium literatury na temat prostego języka, które stworzyłem na potrzeby pracy licencjackiej obronionej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Moim zdaniem taki katalog może ułatwić prowadzenie przyszłych prac naukowych na temat prostego języka i usprawnić proces edukacji prostojęzycznej. Omawianego zbioru nie należy jednak postrzegać jako zamkniętej całości. Jest on początkiem procesu rejestrowania bibliografii prostojęzycznej, a samo repozytorium powinno być sukcesywnie powiększane o nowe elementy, zarówno te już istniejące, jak i te, które powstaną w przyszłości.

Za punkt wyjścia moich działań posłużyło elektroniczne repozytorium Laboratorium Efektywnej Komunikacji – pracowni, która działa od 2020 roku na Uniwersytecie Warszawskim. LEK, którego kierownikiem jest dr Magdalena Wanot-Miśtura, wchodzi w skład Instytutu Języka Polskiego UW, gdzie „integruje i rozwija kilka obszarów badawczych, koncentrujących się wokół zrozumiałości (przystępności, efektywności) polskich tekstów z uwzględnieniem specyfiki systemowej i praktyk komunikacyjnych polszczyzny”¹. Zetknięcie z tekstami zawartymi we wspomnianym repozytorium stało się dla mnie inspiracją do podjęcia próby skompletowania i uporządkowania polskojęzycznej literatury dotyczącej prostego języka.

---

¹ Instytut Języka Polskiego UW, Struktura, <http://ijp.uw.edu.pl/index.php/struktura/> [dostęp: 27.04.2023].

1. METODY PRACY

Porządkowanie tekstów rozpocząłem od pobrania repozytorium LEK na dysk komputera, tak aby móc wprowadzać potrzebne modyfikacje bez ingerowania w oryginalny zasób pracowni. Kolejnym krokiem była selekcja tekstów ze względu na język, którym zostały napisane – interesowały mnie bowiem tylko teksty w języku polskim.

Następnie plikom z publikacjami polskojęzycznymi nadałem nazwy zgodne z faktycznymi tytułami publikacji. Zastąpiłem tym samym symboliczne oznaczenia, nadawane automatycznie podczas pobierania danego elementu, dzięki czemu w każdej chwili mogłem zlokalizować interesujący mnie tekst.

Następnie oddzieliłem wydawnictwa zwarte (książki) i ciągłe (czasopisma i serie) wraz z ich fragmentami (rozdziałami, artykułami), a także publikacje internetowe od innych repozytoryjnych plików (zdjęć, wzorów umów, fragmentów notatek, prezentacji itp.), które – choć przydatne w dydaktyce prostego języka – nie mogły zostać uznane za literaturę prostojęzyczną. Stworzyłem dla nich osobne foldery.

W ten sposób powstała pierwsza wersja nowego układu repozytorium, w którym znalazły się takie kategorie jak:

- Dostępność,
- Prosty język,
- Przykłady pism – wnioski, regulaminy, umowy etc.,
- Teksty anglojęzyczne,
- Teoria stylistyki,
- Warsztaty, projekty, prezentacje,
- Zalecenia, sprawozdania, zarządzenia,
- Inne.

Aby uzupełnić zbiór tekstów dotyczących prostego języka, przeanalizowałem spisy bibliografii w publikacjach z folderu „Prosty język” i wybrałem te pozycje, które wiązały się z interesującym mnie tematem. Wyboru dokonałem, stosując dwa kryteria. Pierwszym były słowa klucze: *prosty język*, *plain language*, *prostota*, *prosta polszczyzna*, *jasność*, *upraszczanie*, *komunikatywność*, *czytelność*, *przystępność*, *rozumiałość*. Nie znalazła się wśród nich *dostępność*, ponieważ może ona dotyczyć zarówno dostępności architektonicznej, cyfrowej, jak i informacyjno-komunikacyjnej.

Jeżeli tytuł artykułu nie zawierał żadnego z wymienionych przeze mnie słów kluczy, przechodziłem do analizy treści. Ze względu na dużą liczbę publikacji poprzestawałem na lekturze streszczenia, spisu treści, wstępu oraz podsumowania. Jeśli dalej miałem wątpliwości co do tego, czy dany tekst spełnia kryteria kwalifikacji, pogłębiałem lekturę i analizowałem większą część materiału.

Pierwszy stworzony w ten sposób spis bibliograficzny obejmował 182 pozycje. Wszystkie publikacje udostępnione w domenie publicznej pobrałem (i, o ile zachodziła taka konieczność, przekonwertowałem) jako PDF-y.

Po uzupełnieniu pierwotnej bazy tekstów stworzyłem drugą wersję nowego repozytorium. Teksty, które umieściłem w folderze „Prosty język”, podzieliłem na kategorie tekstów mających charakter:

- dydaktyczny,
- praktyczny,
- teoretyczny.

Jeżeli chodzi o pozostałe foldery w repozytorium, to do tych już istniejących dodałem „Akty prawne” (zawiera ustawy i zarządzenia dotyczące prostego języka i dostępności) oraz „Publikacje dawniejsze” (zawiera publikacje związane z prostym językiem powstałe przed 2010 rokiem).

W folderze „Prosty język”, który był głównym przedmiotem mojej pracy, postanowiłem natomiast zebrać teksty dotyczące przetwarzania tych komunikatów, których odbiorcą jest „przeciętny obywatel” (Piekot 2013: 172) – odbiorca, którego trudność z dostępem do informacji nie wynika z niepełnosprawności intelektualnej. Nie oznacza to jednak, że zignorowałem teksty dotyczące dostępności komunikacyjnej.

Jednym z ważnych zadań, które się z tym wiązały, było oddzielenie teksów dotyczących prostego języka od tekstów dotyczących ETR (ang. *easy to read*). Te dwa pojęcia bywają przez niektórych utożsamiane. Tomasz Piekot definiuje prosty język jako:

[...] sposób pisania, dzięki któremu każdy powinien zrozumieć dowolny tekst już po pierwszej lekturze [...]. Jednokrotne przeczytanie powinno zapewnić człowiekowi dostęp do pełnej treści. Treści oczywiście zgodnej z intencjami nadawcy. [...] [W]ażne jest to, że to jest odmiana normatywna, czyli jest to rodzaj zwrotu preskryptywnego w kulturze, zwrotu normatywnego, ale także dodatkowo skodyfikowana, czyli te wszystkie zasady są spisane w dokumentach [...]. Adresatem jest przeciętny obywatel [...]. To jest przeciętny obywatel w pewnym określonym sensie. I tekst pisany w ten sposób jest ekonomiczny. Ekonomiczny, to znaczy jest krótszy i nie trzeba się męczyć, pisząc i czytając. Tak to należy rozumieć (Piekot 2013: 171–172).

ETR jest z kolei

[...] sposobem na dostosowanie treści, języka, prezentacji i zdjęć dla grupy docelowej, która ma trudności z zapoznaniem się z informacjami. Aby wyprodukować informacje łatwe do odczytania, trzeba mieć wiedzę o osobach niepełnosprawnych będących odbiorcami lub mających pewne trudności.

Składniki informacji łatwej w zrozumieniu:

- krótki tekst,
- koncentracja na rzeczach najważniejszych,
- przepływ logiczny/struktura,
- proste i konkretne słowa,
- prosta struktura zdania,
- prosty układ,
- czytelny typ,
- zdjęcia wspomagające tekst (Bohman: 5).

Jak wynika z pierwszej definicji, odbiorcą tekstów formułowanych w prostym języku jest „przeciętny obywatel”. Autorzy tekstu ETR kierują go z kolei do osób z niepełnosprawnością intelektualną i trudnościami komunikacyjnymi wynikającymi z różnego typu ograniczeń (np. do Głuchych).

Zagadnienia te wymagają innego podejścia teoretycznego i praktycznego, dlatego też, tworząc omawiane repozytorium, publikacje dotyczące ETR oraz szeroko rozumianej dostępności oddzieliłem od tych, które traktują o prostym języku. Dla obszaru dostępności stworzyłem oddzielną kategorię. Tego folderu również nie uzupełniałem, ograniczyłem się do skatalogowania tekstów znajdujących się w repozytorium LEK. Jest to z przyczyn oczywistych lista niepełna, a kwestia literatury dostępnościowej, w tym publikacji o charakterze naukowym, pozostaje otwarta – czeka na odrębne opracowanie.

Nie dodawałem nowych tekstów także do pozostałych folderów innych niż folder „Prosty język”. Zmieniłem natomiast nazwę folderu „Teoria stylistyki” na „Teoria stylistyki – wybrane zagadnienia” oraz „Zalecenia, sprawozdania, zarządzenia” na „Zalecenia, sprawozdania, deklaracje”.

2. REPOZYTORIUM

Z repozytorium można skorzystać w aplikacji Zotero: https://www.zotero.org/groups/5331871/laboratorium_efektywnej_komunikacji__prosty_jzyk. Zdecydowałem się skorzystać właśnie z tej platformy, ponieważ pozwala ona zamieścić przy pliku z daną publikacją jej dokładny opis bibliograficzny. Oprócz tego w stworzonym tam katalogu można załączać pliki PDF, dzięki czemu tekst otwiera się w wewnętrznej przeglądarce programu Zotero. Nie trzeba więc pobierać dokumentu. Jeśli przy danym tekście nie mogłem umieścić załącznika z plikiem, ze względu na ograniczoną pojemność bezpłatnej wersji programu, podawałem link, który po kliknięciu przekierowuje na stronę z tekstem. Zotero przypisuje do pliku również rodzaj wydawnictwa, przy tekście pojawia się więc ikona, która informuje, czy jest on artykułem, rozdziałem, monografią, czy też dokumentem innego rodzaju.

Spis bibliograficzny tekstów, które uczyniłem przedmiotem analizy, znajduje się pod linkiem: https://docs.google.com/document/d/17v49po0N-0l6zzyW03exnMgRbBr_FO-wE-SxzhgMHxnQ/edit?usp=sharing.

Spis ten uporządkowałem alfabetycznie, według nazwisk autora/autorów. Te z wymienionych pozycji, które były dostępne w domenie publicznej, znajdują się także w repozytorium w formacie PDF: https://drive.google.com/drive/folders/1Kj0x7yItBYaj4kUyk2bh01OP_TKo-U9ae. Pozostałe zaś, oznaczone na liście gwiazdką, choć nie zostały upublicznione, posłużyły do przeprowadzenia analiz statystycznych w poszczególnych klasyfikacjach.

3. TYPY TEKSTÓW – KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA

Stworzone przeze mnie repozytorium składa się obecnie z dziewięciu głównych kategorii i kilkunastu podkategorii:

1. Akty prawne,
2. Dostępność (w tym akty prawne dotyczące standardu ETR):
  - 2.1. Dostępność – ogólne,
  - 2.2. ETR,
3. Prosty język:

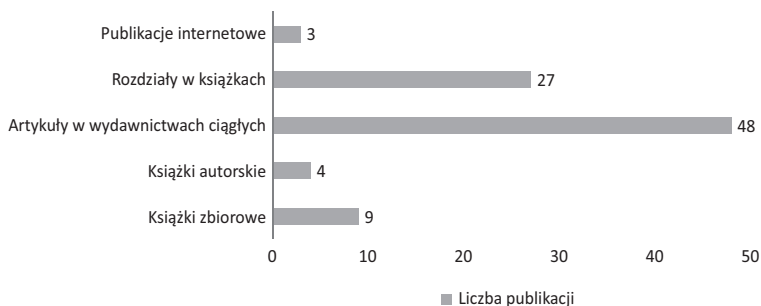
- 3.1. Teksty anglojęzyczne,
- 3.2. Teksty polskojęzyczne,
  - 3.2.1. Publikacje dawniejsze (przed 2010 r.),
  - 3.2.2. Teksty współczesne – teoria i praktyka,
4. Teoria stylistyki – wybrane zagadnienia:
  - 4.1. Języki specjalistyczne,
  - 4.2. Profesjolekty,
  - 4.3. Socjolekty,
  - 4.4. Styl naukowy,
  - 4.5. Styl prawno-administracyjny,
  - 4.6. Styl publicystyczny,
  - 4.7. Teksty ogólnojęzyczne,
5. Warsztaty, projekty, prezentacje,
6. Zalecenia, sprawozdania, deklaracje,
7. Inne.

W dalszej części tekstu omówię zaproponowaną przeze mnie klasyfikację literatury dotyczącej prostego języka, którą zebrałem w folderach „Prosty język – współczesność, teoria i praktyka” oraz „Prosty język – publikacje dawniejsze”. Zaznaczam jednak, że jest to pewna propozycja, która nie ma charakteru teoretycznego – zaproponowany przeze mnie podział ma przede wszystkim ułatwić praktyczną pracę z repozytorium, pozwoli także sformułować pewne hipotezy, które omówię w dalszej części tekstu.

3.1. RODZAJ WYDAWNICTWA

W tej grupie wydzieliłem: publikacje internetowe, rozdziały w książkach, artykuły w wydawnictwach ciągłych, książki autorskie i książki zbiorowe. Podział ten wydaje się bardziej klarowny niż chociażby rozróżnianie tekstów ze względu na ich charakter (dydaktyczny, praktyczny, teoretyczny), które uwzględni motyw przewodni tekstu. Liczebność tak wydzielonych kategorii przedstawiłem na wykresie 1.

Wykres 1. Klasyfikacja publikacji prostojęzycznych ze względu na rodzaj wydawnictwa

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z zestawienia, w zebranych zbiorze najczęściej znalazło się artykułów publikowanych w wydawnictwach ciągłych – głównie czasopismach – (52,7%), następnie rozdziałów w książkach (29,7%) i książek zbiorowych (9,9%), zauważalnie mniej natomiast jest książek autorskich (4,4%) i publikacji internetowych (3,3%).

3.2. CHARAKTER PUBLIKACJI

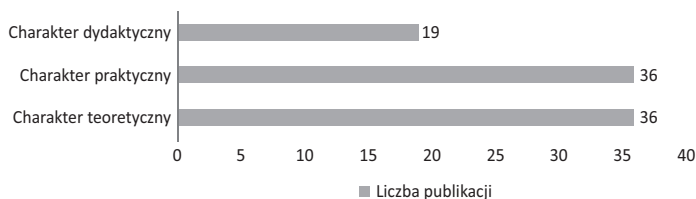
Zebrane pozycje literatury prostojęzycznej podzieliłem ze względu na (dominujący w danym tekście) charakter publikacji: dydaktyczny, praktyczny i teoretyczny. Na udostępnionej liście przy każdej z pozycji znajduje się w nawiasie informacja, czy tekst ma charakter dydaktyczny (D), praktyczny (P), czy teoretyczny (T). W tej klasyfikacji nawiązuję do trzech misji systemu szkolnictwa wyższego i nauki, o których mówią autorzy ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

Misją systemu szkolnictwa wyższego i nauki jest prowadzenie najwyższej jakości kształcenia oraz działalności naukowej, kształtowanie postaw obywatelskich, a także uczestnictwo w rozwoju społecznym oraz tworzeniu gospodarki opartej na innowacjach (Dz.U. z 2023 r. poz. 742).

Charakter dydaktyczny odpowiadałby zatem misji kształcenia i kształtowania postaw obywatelskich, charakter praktyczny – uczestnictwu w rozwoju społecznym i tworzeniu gospodarki, która jest oparta na innowacjach, a charakter teoretyczny – działalności naukowej.

Podział publikacji prostojęzycznych ze względu na ich dominujący charakter prezentuję na wykresie 2.

Wykres 2. Klasyfikacja publikacji prostojęzycznych ze względu na charakter

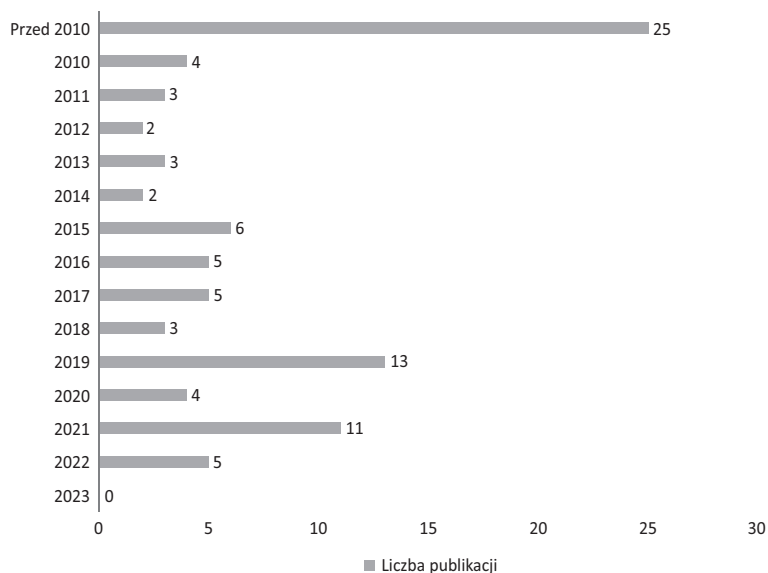

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na wykresie wynika, że dotychczasowa literatura prostojęzyczna tak samo często ma charakter praktyczny (39,6%), jak teoretyczny (39,6%). Najmniej jest tekstów, których autorzy postawili sobie za cel podejście dydaktyczne (20,9%).

3.3. ROK PUBLIKACJI

Takie spojrzenie na zebrane teksty pozwoli przyrzeć się tendencjom w rozwoju ruchu *plain language* w ostatnich trzynastu latach. Umożliwi to wyciągnięcie wniosków dotyczących na przykład wpływu wydarzeń i inicjatyw związanych z prostym językiem na publikowanie prac z tego zakresu (por. wykres 3). Wnioski omawiam bardziej szczegółowo w podsumowaniu.

Wykres 3. Liczba publikacji prostojęzycznych wydanych w latach 2010-2023

Źródło: opracowanie własne.

4. PANORAMA LITERATURY PROSTOJĘZCZNEJ W POLSCE

Z analizy, którą przeprowadziłem, wynika, że autorzy publikacji na temat prostego języka zdecydowanie preferują formy krótkie (artykuły, rozdziały), w których istotną rolę odgrywa zarówno praktyczne, jak i teoretyczne podejście do problemu.

Jeśli chodzi o chronologię tekstów współczesnych, to najwięcej tekstów dotyczących prostego języka ukazało się w 2019 roku. Przyczyn można upatrywać w kilku czynnikach. Pierwszym z nich mogło być II Forum Prostego Języka „Prosto i Kropka”, które odbyło się właśnie w 2019 roku i w mniejszym lub większym stopniu sprzyjało namysłowi nad ideami prostojęzycznymi. Inicjatywa ta była bezpośrednio powiązana z podpisaniem przez niektóre instytucje publiczne (np. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych) na jesieni 2018 roku deklaracji prostego języka. Bardziej znaczący wpływ na zwiększoną liczbę publikacji w 2019 roku miało to, że ukazał się wtedy jedenasty tom czasopisma „Oblicza Komunikacji”, poświęcony w całości prostemu językowi.

Kolejnym ważnym rokiem był 2021. Tutaj również dopatrywałbym się dwóch czynników wpływu. Pierwszym jest III konferencja o prostym języku zorganizowana przez ING Bank Śląski. Drugim – cykl publikacji Agnieszki Wrzesień, Tomasza Piekota i Wojciecha Wysockiego w „Biuletynie Polskiego Towarzystwa Onkologicznego NOWOTWORY”, dotyczący prostoty języka w tekstach naukowych.

Między rokiem 2019 a 2021 zauważamy natomiast spadek liczby opublikowanych tekstów. Może mieć to związek z wybuchem pandemii COVID-19 i skierowaniem uwagi, również językoznawców, na inne obszary języka, np. rozwój nowego słownictwa.

Znaczące jest również to, jak często poruszano tematykę, dzisiaj powiedzielibyśmy: „prostojęzyczną” przed rokiem 2010. Świadczy to o tym, że potrzeba posługiwania się w tekstach użytkowych prostym i klarownym językiem zrodziła się dużo wcześniej. Niedawno zapoczątkowany ruch prostego języka był realizacją tej potrzeby.

Analiza literatury prostojęzycznej prowadzi do wniosku, że ruch prostego języka w Polsce jest stosunkowo młody. Wskazuje na to tendencja do publikowania niewielkich, krótkich form, takich jak rozdziały czy artykuły. Oprócz tego niejako ścierają się ze sobą dwa podejścia: praktyczne (zajmowanie się bieżącymi problemami, a co za tym idzie, upraszczanie stron i tekstów, analiza trudności języka itp.) i teoretyczne (refleksja nad zjawiskiem prostego języka, a także samej prostoty, oraz granicami upraszczania, zwłaszcza języka prawnego i prawniczego).

Myślę, że wraz z rozwojem ruchu prostego języka zacznie się pojawiać coraz większa potrzeba doprecyzowania istniejących terminów (np. kwestia różnych możliwości rozumienia *prostej polszczyzny* lub *procesu upraszczania*) czy też ustalenia granic, dzięki którym nie dojdzie do nadmiernego uproszczenia (np. w przypadku tekstu prawnego). Sukcesywny wzrost liczby współczesnych publikacji od roku 2019 zwiastuje, że ruch prostego języka staje się, również pod względem naukowym, coraz bardziej zauważalnym zjawiskiem. Świadczą o tym chociażby decyzje o poświęceniu temu tematowi dwóch monograficznych numerów czasopism naukowych (między innymi „Poradnika Językowego”) w ostatnich kilku latach. Artykuły dotyczące prostego języka pojawiły się także między innymi w biuletynie medycznym. Trwa ponadto, tak jak już wspomniałem, dyskusja o granicach upraszczania języka prawa. Myślę, że wszystkie te fakty można uznać za jaskółki prostojęzycznych zmian.

Bibliografia

Źródła tradycyjne

Bohman, U. oprac. 2015. *Puzzle. Rozwijanie formatów łatwych w zrozumieniu dla osób niepełnosprawnych*. Online: https://www.puzzle-project.eu/images/docs/PL/IO1/IO1_EtRLearning-Material_Puzzle-PL.pdf [dostęp: 28.04.2023].

Ingarden, R. 1919. O jasnym i niejasnym stylu filozoficznym. *Ruch filozoficzny* 5 (3), s. 45–48.

Piekot, T. 2013. *Ruch prostego języka – korzyści i zagrożenia (Standard „plain language” jako język przyjazny obywatelom)*. W: *I Kongres Języka Urzędowego, 30–31 października 2012 r.*, s. 169–197. Warszawa: Kancelaria Senatu.

Źródła internetowe

Instytut Języka Polskiego UW, Struktura, <http://ijp.uw.edu.pl/index.php/struktura/> [dostęp: 27.04.2023].

Repozytorium LEK:

- a) Dysk Google: https://drive.google.com/drive/folders/1Kj0x7yItBYaj4kUyk2bh01OP_TKo-U9ae?usp=sharing,
- b) Zotero: https://www.zotero.org/groups/5331871/laboratorium_efektywnej_komunikacji_prosty_jzyk.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2023 r. poz. 742, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-i-nauce-18750400> [dostęp: 15.05.2023].

***The repository of the University of Warsaw Laboratory for Effective Communication
– Polish publications on plain language***

Summary

The growing popularity of the plain language movement in Poland has resulted in a number of publications devoted to the subject. They approach plain language from different perspectives; they also differ in character. In this paper, I present a list of publications devoted to plain language and a proposal for their classification. I have also applied statistical analysis to this collection. Owing to these procedures, I was able to determine the current research findings, as well as to identify areas that require further exploration. In this paper, I also put forward a proposal for a new layout of the repository of the University of Warsaw Laboratory for Effective Communication, which may become helpful both in research on plain language and in plain language didactics.

Keywords: plain language – publications on plain language – Laboratory for Effective Communication – plain language bibliography.

Trans. Marta Falkowska